

UNELE ASPECTE ȘI CONDIȚII DE FORMARE ȘI PERFEȚIONARE A COMPETENȚELOR PARENTALE

Oxana SORICI

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Article argues for the role of internal motivation to build parent. Thus, it is considered important and necessary step personal appreciation original personality and a final of auto-education. Phase auto-education not be limited in time and space.

Article proposes an analysis of parental educational strategies. Thus, several authors explain their view referring to issues they deem essential to conducting family education.

Based on the above, we developed a series of strategies which we consider indispensable in shaping and improving parental skills.

Nu ar fi corect din punct de vedere științific dacă formarea competențelor parentale s-ar face fără existența unei baze motivaționale. Opiniile psihologilor cu privire la definirea motivației diferă. Astfel, C.C. Platonov [apud.16] o consideră proces psihic care generează activitatea, A.N. Leontiev [19] o consideră obiect al necesităților.

Fiind interesați de studierea rolului motivației în formarea competențelor parentale, vom analiza *teoria pozitivă a motivației* propusă de către A.Maslow [18]. Această teorie evidențiază cinci categorii de necesități, pe care savantul le-a ordonat ierarhic astfel:

A.Maslow consideră că *necesitatea de recunoaștere a potențialului* include în sine dorința și tendința de a atinge performanțe individuale în scopul stimei de sine, dar și din partea celor din jur.

În formarea competențelor parentale trebuie activat și motivul suprem din ierarhia lui Maslow, *necesitatea de autoactualizare*. *Omul este obligat să fie ceea ce poate fi* [18]. În cazul cercetării noastre, am putea concretiza faptul că fiecare om este obligat să fie părinte competent.

Pornind de la *modelul personalității* propus de C.C.Platonov [16] (tab.1), considerăm competențele parentale ca fiind parte componentă a acestei structuri complexe, deoarece ambele presupun prezența unor idealuri, aspirații, interese, care „ghidează” și a unor dorințe, cunoștințe, priceperi, deprinderi care presupun realizare.

În scopul determinării bazei motivaționale în formarea competențelor parentale s-a aplicat modelul *metodicii bazate pe concepția relației dintre motivația internă și cea externă în desfășurarea activității pedagogice* [16, p.68].

Tabelul 1

Principalele substructuri ale personalității și ierarhia lor
(după C.C.Platonov)

Substructuri	Substructurile substructurilor	Tipuri specifice de formare
Orientarea personalității	Idealuri, concepție despre lume, convingeri Tendințe, interese, dorințe	Educare
Experiența	Cunoștințe, priceperi, deprinderi, abilități	Învățare
Particularitățile proceselor psihice	Atenție, voință, afectivitate, percepere, gândire, senzații, memorie	Exersare
Înșușiri biopsihice	Temperament, particularități de vârstă	Antrenament

Analiza literaturii de specialitate în domeniul științelor educației [6, 7, 14, 15] ne-a permis să adoptăm o metodă după modelul celei amintite anterior, dar cu motive în funcție de problema abordării competențelor parentale în contextul educației axiologice. Astfel, noi am elaborat următoarea *scară a motivelor formării competențelor parentale* (tab.2):

Tabelul 2

Scara motivelor formării competențelor parentale

Motivele formării competențelor parentale	1	2	3	4	5
1. Aprecierea ca părinte bun/eficient	-	6%	5%	25%	64%
2. Obținerea unui comportament pozitiv și stabil al copilului	-	-	4%	42%	54%
3. Evitarea criticii din partea lucrătorilor grădiniței de copii și a celor din jur	-	6%	8%	13%	73%
4. Orientarea spre formarea unei imagini parentale pozitive/ „a fi în rând cu lumea”	-	-	7%	15%	78%
5. Asigurarea stimei și prestigiului social	-	-	8%	10%	82%
6. Satisfacția morală în urma procesului de educație a copiilor	39%	4%	12%	9%	36%
7. Satisfacția morală în urma rezultatului educației copiilor	4%	7%	11%	21%	57%
8. Posibilitatea autorealizării în calitate de părinte	-	6%	14%	32%	48%

Rezultatele obținute în urma aplicării acestui chestionar au evidențiat următoarele aspecte:

- majoritatea celor implicați la această etapă a experimentului raportează calitatea competențelor parentale posedate la solicitările și „regulile” mediului apropiat (familia din care provin și unde au fost învățați că copilul trebuie educat astfel, încât „să nu te faci de rușine”; familiile prietenilor, de unde „împrumută” șabloane privind manifestarea în diferite situații ale vieții de familie, grădinița frecventată de către copil etc.);
- un alt aspect, care este continuarea celui deja menționat, este tendința de a poseda, în postura de părinte, acele competențe, care să le asigure statutul de părinte bun și care, dacă i-ar evidenția din rândul altor părinți, atunci doar sub aspectul excelenței lor, în sens contrar, mai bine nici să nu se evidențieze, ci să rămână „în rând cu lumea”;
- este necesară și importantă evidențierea faptului că părinții plasează, în ierarhia stabilită, mai presus satisfacția morală în urma educației copiilor, decât satisfacția morală în urma procesului educației familiale. Putem interpreta acest lucru ca fiind rezultatul nesiguranței în ceea ce privește selectarea metodelor de educare, a stilurilor de relaționare, dar și satisfacția reușitei, chiar dacă aceasta se datorează alegerii întâmplătoare a unei strategii educative care a dat rezultate.

Un punct de plecare important în formarea competențelor parentale este familiarizarea părinților cu particularitățile vârstei preșcolare și specificul procesului educativ în grădinița de copii și în cadrul familiei. Cunoașterea particularităților de vârstă le-ar permite să ia în considerație astfel de manifestări specifice dezvoltării psihice precum *accelerarea, retardul și să întreprindă măsurile necesare*. De asemenea, părinții trebuie să cunoască *neoformațiunile* specifice vârstei preșcolare, particularitățile dezvoltării proceselor psihice în activitatea dominantă a acestei vârste [11, p.22].

Este cunoscut faptul că autoaprecierea are un rol important în adaptarea personalității la noile cerințe, constituind *reglantul conduitei și al activității* individului [16, p.70]. Pentru a cunoaște mai bine personalitatea părinților, am studiat nivelul autoaprecierii lor după metoda propusă de către B.A. Sosnovski, V.L. Marisciuc, Iu.M. Bludov, care propun ordonarea calităților de personalitate în funcție de criteriul: în coloana „Ideal” – ordinea acestora la un părinte ideal; în coloana „Eu” – ordinea acestor calități în structura propriei personalități (tab.3).

Tabelul 3

Studierea prin ordonare a autoaprecierii personalității

(după B.A. Sosnovski, V.L. Marisciuc, Iu.M. Bludov, V.A. Plahtienko, C.C. Platonov)

Ideal (d)	Calități de personalitate	Eu (D2)
	Cedare	
	Curaj	
	Iritare	
	Insistență	
	Nervozitate	
	Răbdare	
	Pasiune	
	Pasivitate	
	Răceală	
	Entuziasm	
	Atenție	
	Capriciu	
	Încetineală	
	Nehotărâre	
	Energie	
	Bucurie de viață	
	Suspiciune	
	Încăpățânare	
	Neglijență	
	Timiditate	

S-a observat că în realizarea celor două ierarhizări (personală și ideală), un număr mare dintre respondenți (63%) au manifestat tendința de a asigura o asemănare între ele. S-au evidențiat și persoane care au plasat la loc de frunte aspectele pozitive, apoi pe cele mai puțin plăcute (12%). Restul procentajului (25%) îl constituie cei care nu au ezitat să-și evidențieze și aspectele mai puțin atrăgătoare cu referire la propria personalitate.

În temeiul faptului că și competențele pedagogice ale cadrului didactic și cele parentale au tangențe, am apelat la referențialul cadrului didactic. Ca repere teoretice ne-au servit *referențialul cadrului didactic* [9, p.119], *paradigma educației cognitive*, care are la bază cei 4 piloni ai cunoașterii: *să știi, să știi să faci, să știi să fii, să știi să devii* [8], *sistemul de reprezentări și tipul de familie* [7].

După cum în cadrul procesului instructiv-educativ *aceste achiziții psihocomportamentale sunt necesare pentru a realiza orice obiectiv didactic și pentru a rezolva probleme ce apar în câmpul educațional* [9, p.120], așa și educația în cadrul familiei implică necesitatea achiziționării/valorificării anumitelor competențe comune

cadrelor didactice și părinților. Adaptând competențele precizate la contextul familial și problema de cercetare, am încercat să formulăm răspunsuri la următoarele întrebări: Ce ar trebui să știe un părinte? Ce ar trebui să facă? Ce atitudini ar trebui să-și elaboreze și să adopte? Ce motive ar contribui la dezvoltarea permanentă a competențelor și autoperfecționarea sa? Care sunt competențele specifice unui *părinte eficient* [6, 7, 14, 15].

Pornind de la reperele expuse, am considerat necesară elaborarea și aplicarea unui chestionar pentru eșanționul experimental (constituit din 102 părinți), prin intermediul căruia să determinăm competențele pe care aceștia consideră că le posedă la etapa experimentului constatativ. Vom reda în continuare rezultatele obținute la fiecare compartiment al chestionarului, însoțite de explicațiile corespunzătoare:

- *La nivel de cunoaștere*, respondenții consideră importantă prezența a astfel de competențe precum: cunoașterea nivelului de dezvoltare fizică și psihică a copilului, cunoașterea strategiilor parentale educative. Mai puțin se pune accent pe cunoașterea particularităților de vârstă și ale celor individuale, cunoașterea valorilor morale, estetice și intelectuale și a condițiilor comunicării eficiente în familie;

- *La nivel de aplicare*, este evidențiată competența de a desfășura un proces de educație familială eficientă (în expunerea celor chestionați întâlnită mai des sub formă de educație familială calitativă);

- *La nivel de evaluare*, observăm o tendință majoritară de a evalua manifestările copiilor în cadrul familiei, autoevaluarea propriei activități cu caracter educativ fiind ignorată;

- *La nivel de conducere și integrare în grupul familial*, părinții au evidențiat necesitatea prezenței competenței de asumare a diferitelor roluri și stataturi, în dependență de situațiile create;

- *La nivel de comunicare verbală și nonverbală*, se observă încercarea părinților de a deține rolul decisiv în luarea hotărârilor cu referire la problemele din cadrul familiei. Astfel, majoritatea respondenților au pus accent pe formarea competenței de utilizare a mijloacelor comunicării verbale și nonverbale în scopul influențării și dirijării comportamentului copiilor. Observăm, deci, că, deși părinții nu consideră că utilizează în educarea copiilor stilul autoritar, în practică manifestă tendințe de manipulare și dirijare a acestora;

- *La nivel de receptare*, majoritatea părinților au evidențiat rolul deosebit de important al receptării mesajelor și comportamentelor cu conținut afectiv din partea copiilor, deși, recunosc ei, nu întotdeauna au răbdarea de a le recepta, a le decodifica și a răspunde acestor solicitări.

Incursiunea în istoria gândirii pedagogice, cu referire la cele mai semnificative momente ale evoluției filosofiei valorilor în procesul educației familiale [4, 12, 13], a evidențiat rolul esențial al familiei, cel de socializare și valorizare eficientă. Astfel, literatura de specialitate propune o serie de *strategii parentale educaționale* sub forma unor prescripții privind *formarea lor pentru educarea copilului, studiul dezvoltării acestuia, autoevaluarea și evaluarea sarcinilor privind creșterea și educarea copilului* [3, p.4]:

Strategia lui T.Gordon [17], numită *Educarea și formarea eficacității părinților*, care are drept scop formarea la părinți a deprinderilor de parentalitate. Această strategie propune metode pe care le consideră eficiente în soluționarea conflictelor din cadrul familiei: *ascultarea activă, schimbul de mesaje și tehnica soluționării conflictelor nimic de pierdut*.

Strategia tradițională propusă de D.Ravich, C.Finn ș.a. [apud.16, p.4] – acesta este un model al învățării și educării prin transmiterea elementelor culturale universale din generație în generație. Tradiționaliștii propun transmiterea tinerei generații a ansamblului de cunoștințe, priceperi și deprinderi, idealuri. Se consideră că, pe lângă dezvoltarea individuală a fiecărui om, astfel vor fi păstrate tradițiile culturale și fiecare dintre cei instruiți va încerca să depășească nivelul însușit.

Strategia raționalistă (P.Bloom, R.Gagne, B.Skinner) se aseamănă cu strategia expusă anterior prin concepția transmiterii cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor de la o generație la alta. Deosebirea constă în faptul că tradiționaliștii văd în această pregătire o bază pentru activitatea individuală ulterioară, iar raționaliștii consideră că pregătirea dată trebuie să ia forma însușirii unor șablonuri referitoare la diferite aspecte ale vieții (*repertuar comportamental*). *Ideal în acest caz este utilizarea exactă a indicațiilor șablonului. În modelul raționalist nu este loc pentru astfel de manifestări precum creația, independența, răspunderea, individualitatea, comportarea firească etc.* [apud 16, p.4].

Strategia fenomenologică propusă de A.Maslow, A.Combs ș.a. [apud 16, p.4-5] relevă ideea instruirii și educării, pornindu-se de la cunoașterea particularităților individual-tipologice ale persoanelor antrenate în proces. Adepții acestui model consideră că nu trebuie aplicat principiul *conveierului*, ci trebuie susținut potențialul înăscut al fiecăruia și create condiții pentru autorealizare.

Strategia propusă de Gh.Bunescu (coord.) în lucrarea *Educația părinților. Strategii și programe* [1]. Obiectivul general al acestei strategii pornește de la realizarea *funcției fundamentale a familiei – de securizare a copilului – și a rolului său socializator, aculturant și individualizator*. Astfel, *finalitatea definitorie a educației părinților constă în următoarele:*

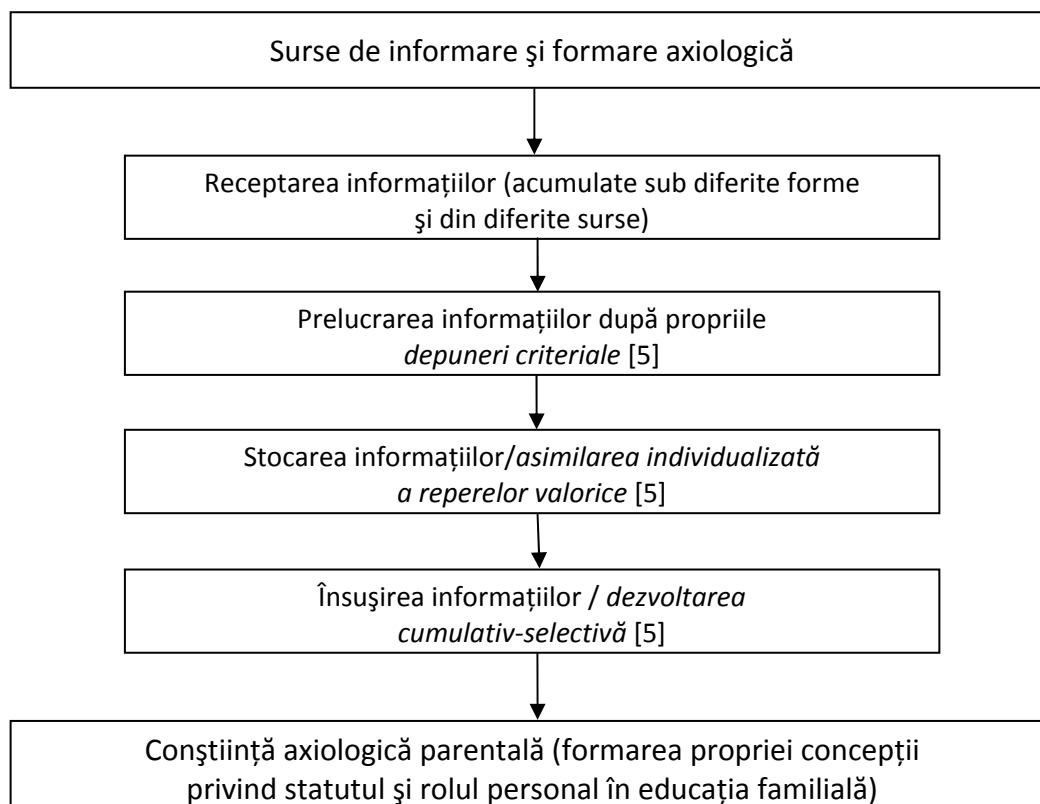
- *formarea conștiinței educative a părinților, a conștiinței necesității unui efort continuu pe măsura evoluției nevoilor (inclusiv de educație) ale copilului;*
- *democratizarea educației prin participarea pregătită a părinților la luarea deciziilor privind educația copiilor lor;*
- *ameliorarea comunicării și cooperării între familie, școală și alte instituții ori persoane cu funcții educative.*

Strategia și mecanismul profilaxiei conflictelor familiale bazate pe formarea sistemului de reprezentări sociocentrice (Larisa Cuznețov, 1998) susține ideea că optimizarea relației părinți–copii și achiziționarea unui comportament adecvat de către ultimii este posibilă doar dacă cele două părți vor acționa de comun acord în situațiile vieții de familie, vor asimila și vor interioriza reprezentările sociocentrice.

Strategia principiului pozitiv al educației afirmă că *educația este singura activitate umană care se poate opune principiilor negative ale vieții umane* [10, p.52].

În baza fundamentării teoretice reflectate în subcapitolele anterioare ale lucrării și a strategiilor studiate [1, 7, 10, 16] au fost elaborate următoarele strategii de formare și perfecționare a competențelor parentale:

- **Strategia formării și perfecționării competențelor parentale în corelație cu formarea conștiinței axiologice**, care se referă la *aspectul intențional al conștiinței umane* [5, p.181]. Prin strategia dată propunem ca inițierea procesului de formare și perfecționare a competențelor parentale să decurgă paralel cu însușirea de către cei implicați a unei baze informaționale care le-ar oferi sprijin în diferențierea valorilor de nonvalori. Cele relatate pot fi, schematic, reprezentate astfel:

- **Strategia formării și perfecționării competențelor parentale în corelație cu respectarea condițiilor care le solicită** – considerăm importantă identificarea condițiilor care solicită un anumit tip de competențe parentale. Determinând tipul acestora (interne, externe), putem determina și tipul de motivație care trebuie implicat (intrinsecă, extrinsecă). Astfel, dacă vor exista condiții de natură externă (observații din partea

persoanelor ce activează în grădinița frecventată de copil, din partea vecinilor etc.) care solicită formarea și perfecționarea competențelor parentale, se vor face încercări de motivare extrinsecă în acest scop. Totuși, mult mai eficient este procesul de formare și perfecționare a competențelor parentale atunci când persoana conștientizează necesitatea prezenței acestora și aplicării lor în procesul educației familiale.

- **Strategia formării și perfecționării competențelor parentale în corelație cu formarea conduitei axiologice** – prin aceasta propunem ca exersarea competențelor parentale să se desfășoare într-un cadru axiologic, adică să fie practică utilizarea unor situații concrete care ar presupune alegerea comportamentului adecvat situației și sistemului de valori personale și sociale. În acest context poate fi citat C.Cucoș, care afirmă că *valoarea se naște din acțiune, dar este și fermentul ei* [5, p.185].

- **Strategia formării și perfecționării competențelor parentale în corelație cu formarea unității dintre conștiința și conduita axiologică** – prin acțiunea strategiei date, considerăm noi, este posibilă „crearea” unei personalități integre sub aspect informativ–formativ, capabilă a manifesta anumite atitudini personale față de diverse aspecte ale vieții de familie, dar care vor fi în acord cu aspectul axiologic al educației.

- **Strategia formării și perfecționării competențelor parentale aplicabile în condiții familiale variate** – această strategie pornește de la ideea că formarea și perfecționarea competențelor parentale, desfășurată într-un cadru organizat, instituționalizat, sau sub îndrumarea propriei conștiințe, nu trebuie să se reducă la o „colecție” de exemple preluate din experiența altor familii. Este cunoscut faptul că fiecare familie are specificul său, anumite relații care se stabilesc între membrii familiei date și nu poate fi extins un anumit model asupra tuturor familiilor. Este necesară o pregătire inițială sub aspect general, dar care va continua să fie studiată individual de către cei antrenați, cu referire la particularitățile propriei familii.

- **Strategia formării și perfecționării continue și permanente a competențelor parentale** – după cum evidențiază sursele studiate într-un subcapitol anterior, fiecare familie, dar și fiecare membru al acesteia are un anumit *referențial axiologic* [5, p.186], termen întâlnit în literatura de specialitate și sub forma de *variabilă axiologică* [R. Vigano, apud.2, p.140]. Astfel, datorită permanentelor schimbări din cadrul societății, apar modificări și la nivelul *reperelor valorice* sub influența a *noi stimuli culturali* [5, p.186]. Formarea și perfecționarea competențelor parentale trebuie să pornească de la concepția permanentei racordări a posibilităților părintelui la cerințele mereu schimbătoare ale educației în cadrul familiei. Această autoactualizare trebuie să fie continuă și permanentă.

În elaborarea strategiilor expuse anterior am pornit de la concepția lui I. Delors [8], care, după cum am mai menționat, consideră că formarea și evaluarea competențelor se află la intersecția dintre *a ști/savoir, a ști să faci/savoir faire, a ști să fii/savoir être, a ști să devii/savoir devenir*.

În baza celor expuse anterior, pot fi formulate următoarele concluzii:

- deși cunosc și recunosc importanța comunicării cu copiii în procesul educației familiale, părinții, de cele mai multe ori, neglijează opinia acestora, din start considerând-o nesemnificativă;
- motivația formării și perfecționării competențelor parentale are un pronunțat caracter extrinsec (este influențată de părerea celor din jur, nedorința de evidențiere sub aspect negativ etc.);
- creșterea eficienței procesului de formare și perfecționare a competențelor parentale implică trecerea de la aspectul exterior la cel interior al motivației;
- buna desfășurare a procesului complex de formare și perfecționare a competențelor parentale presupune o etapă inițială/anterioară, concretizată în *autoaprecierea personalității*, dar și o etapă finală/ulterioară, de *autoactualizare*, desfășurată pe tot parcursul vieții;
- în elaborarea strategiei de formare și perfecționare a competențelor parentale trebuie să se țină cont de *structura internă a familiei, exercitarea autorității parentale, tipul de interacțiune familială, principiile educative ale familiei*;
- formarea și perfecționarea competențelor parentale presupune îmbinarea a două tipuri de „intervenții”: individuale și colective. Acest lucru, considerăm noi, se datorează aspectelor elucidate în concluzia anterioară;
- formarea și perfecționarea competențelor parentale trebuie să aibă la bază un substrat axiologic, care ar permite părinților să acorde asistență propriilor copii în problema diferențierii valorilor de nonvalori, dar fiind ei înșiși pregătiți în acest aspect al educației;
- procesul de formare și perfecționare a competențelor parentale nu trebuie limitat în timp și spațiu.

Referințe:

1. Bunescu Gh. (coord). Educația părinților – strategii și programe. - Chișinău: Lumina, 1995. - 174 p.
2. Bunescu Gh. Școala și valorile morale. - București: E.D.P., 1998.
3. Chirilenco S., Tăutu A., Cutasevici A. Educație familială. Strategii de informare/pregătire a părinților pentru funcția lor educativă. - Chișinău: Tipografia „Bons Offices” S.R.L., 2005.
4. Cucuș C. Istoria pedagogiei. Idei și doctrine pedagogice fundamentale. - Iași: Polirom, 2001.
5. Cucuș C. Pedagogie. - Iași: Polirom, 1996. - 230 p.
6. Cuznețov L. Etica educației familiale. - Chișinău: CEP ASEM, 2000. - 297 p.
7. Cuznețov L. Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei. - Chișinău: CEP USM, 2008. - 624 p.
8. Delors I. (coord). Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru educație în sec.XXI. - Iași: Polirom, 2000, p.68-75.
9. Negură I., Papuc L., Pîslaru Vl. Curriculumul psihopedagogic universitar de bază. - Chișinău, 2000.
10. Pîslaru Vl. Principiul pozitiv al educației. - Chișinău: Editura Civitas, 2003.
11. Racu Ig., Jelescu P. Psihologia dezvoltării și psihologia pedagogică. - Chișinău: Univers Pedagogic, 2007.
12. Stanciu I. Istoria pedagogiei. - București: E.D.P., 1993. - 162 p.
13. Stanciu I. O istorie a pedagogiei universale și românești. - București: E.D.P., 1977.
14. Stănciulescu E. Sociologia educației familiale. Vol.1. - Iași: Polirom, 2002. - 268 p.
15. Stănciulescu E. Sociologia educației familiale. Vol.2. - Iași: Polirom, 2002. - 415 p.
16. Реан А.А., Бордовская Н.В., Розум С.И. Психология и Педагогика. - Питер, 2002.
17. Gordon T. Parent effectiveness training: the tested way to raise responsible children. - New York: Pete Wyden, 1975.
18. Maslow A.H. Motivation and personality. 2nd. Ed. - New York–London, 1970. - 386 p.
19. <http://lib.ru/PSIHO/LEONTIEV/dsl.txt>

Prezentat la 30.10.2009